

Infobrošura o pristupu osobama s invaliditetom

Hrvatski savez udruga
za mlade i studente s
invaliditetom (SUMSI)

Sadržaj

- 3** Predgovor
- 4** Uvod
- 4** Osnovni pojmovi
- 4** Što je invaliditet?
- 5** Kakve su razlike između oštećenja, invaliditeta i hendikepa?
- 6** Na koji način pravilno pristupiti djetetu s teškoćama u razvoju ili odrasloj osobi s invaliditetom?
- 7** Prilagodbe odgojno-obrazovnih ustanova i ostalih javnih prostora
- 8** Suvremene tehnologije i pomagala
- 9** Slijepe osobe
- 10** Gluhe i nagluhe osobe
- 11** Osobe s intelektualnim teškoćama
- 11** Osobe s tjelesnim invaliditetom
- 12** Sport
- 13** Za one koji žele znati više

Predgovor

Ova je brošura namijenjena svima koji žele znati više o osobama s invaliditetom; vrstama, posljedicama i specifičnostima oštećenja te o načinima izvođenja životnih aktivnosti i funkcioniranja u svakodnevnom životu. Izravnim obraćanjem i pisana jednostavnim jezikom, brošura bi trebala lako naći put do onih koji do sada nisu bili u prilici susretati se s osobama s invaliditetom, bilo u obiteljskom okruženju, u školi, na fakultetu ili na radnome mjestu. Ona može postati svojevrsnim priručnikom za edukaciju stručnjaka, ali i poslužiti pružateljima različitih usluga podrške djeci s teškoćama i osobama s invaliditetom. Osim što čitatelje upoznaje s definicijom invaliditeta prema *Konvenciji o pravima osoba s invaliditetom*, koja je kao obvezujući međunarodni dokument postala dio pravnog poretka Republike Hrvatske, po snazi iznad zakona i koja osobama s invaliditetom jamči jednako uživanje temeljnih ljudskih prava, nudi i temeljne spoznaje o specifičnostima pojedinih vrsta invaliditeta. Konvencija također upućuje i na postojanje jednakih osobina svojstvenih svim ljudskim bićima, neovisno o tome imaju li ili nemaju invaliditet, kao podloge na kojoj treba graditi zajedničku komunikaciju, odnose i međusobno razumijevanje. Uz ostalo, ovaj lako razumljivi tekst potiče oblikovanje okruženja, proizvoda i usluga na principima univerzalnog dizajna kao doprinosa izgradnje prilagođenog i sigurnog okruženja za sve građane.

Međutim, najvažnijim smatramo dio brošure koji sadržava konkretne upute kako pristupiti osobi s određenim invaliditetom, kako nadvladati nelagodu u susretu s njom, kako joj pomoći a da joj ne odmožemo, kako joj biti potpora u svladavanju vidljivih, ali i onih nevidljivih prepreka te kako ju bolje upoznati i ostvariti s njom iskreno prijateljstvo.

Ured pravobranitelja za osobe s invaliditetom

Uvod

Ovom brošurom, među ostalim, želimo pridonijeti uklanjanju strahova ili predrasuda pri sklapanju prijateljstava s djecom s teškoćama u razvoju ili odraslim osobama s invaliditetom. Svi mi imamo određene osobine koje oblikuju i naše ponašanje, a one drugim ljudima mogu biti više ili manje simpatične. Iste osobine imaju i osobe s invaliditetom pa tako i djeca s teškoćama u razvoju. Upravo zato, invaliditet nije zamjena za osobine i ne smijemo ga stavljati ispred onoga što čini osobnost svakog pojedinca. Drugim riječima, dijete ili odraslu osobu moramo sagledati sa svim njezinim vrlinama i manama, a njezin invaliditet ne smijemo percipirati kao dio njezine osobnosti.

Iskrenim prijateljima i pomagačima možemo postati tek onda kada invaliditet potpuno odvojimo od osobnosti te se prema svakom pojedincu odnosimo u skladu s eventualnim potrebama potpore i pomoći, kao i skladu sa zajedničkim interesima. Pri tome, naravno, prihvaćamo njegov ili njezin invaliditet. To će nam omogućiti da ugodno provedemo zajedničko vrijeme. Već nakon nekoliko dana zajedničkog druženja fokus više neće biti na invaliditetu nego na samoj osobi i njezinim osobinama.

Osnovni pojmovi

Što je invaliditet?

Definicija osobe s invaliditetom propisana je *Konvencijom o pravima osoba s invaliditetom*¹, čija je potpisnica (kao četvrta zemlja na svijetu) i Republika Hrvatska. Nakon što ju je Republika Hrvatska ratificirala, Konvencija je postala dio našeg pravnog poretka.

Osobe s invaliditetom su one osobe koje imaju dugotrajna tjelesna, mentalna, intelektualna ili osjetilna oštećenja, koja u međudjelovanju s različitim preprekama mogu sprječavati njihovo puno i učinkovito sudjelovanje u društvu na ravnopravnoj osnovi s drugima¹. Postoje različiti načini poimanja i imenovanja invaliditeta, zbog čega ćete često i u medijima i od javnih osoba čuti pogrešne nazive, no promičemo i potičemo ono što je propisano i definirano Konvencijom. Terminološko je određenje utoliko važno jer govori o odnosu jednog društva prema invaliditetu.

¹UN-ova Konvencija o pravima osoba s invaliditetom najmlađi je dokument o ljudskim pravima koji su Ujedinjeni narodi donijeli 2006. godine. Dosad je Konvenciju potpisalo više od 100 zemalja. Republika Hrvatska je Konvenciju potpisala 30. ožujka 2007., a Hrvatski ju je sabor ratificirao 1. lipnja 2007. Konvencija je za Republiku Hrvatsku stupila na snagu 3. svibnja 2008., nakon što ju je potpisalo i ratificiralo 20 zemalja.

Jačanjem ljudskih prava u prvi se plan stavlja osoba kao nositelj prava pa je Sheratonskom deklaracijom postignut dogovor svih osoba s invaliditetom o prihvaćanju jedinstvenih termina za osobe koje imaju različita dugotrajna oštećenja:

- *djeca s teškoćama u razvoju (do 18. godine života) i*
- *osobe s invaliditetom (od 18. godine života),*

Kod djece do 18. godine života, zbog razvoja i/ili drugih pokazatelja kao što je obuhvat rehabilitacijskim postupcima, ne možemo sa sigurnošću definirati hoće li to stanje kao takvo ostati, promijeniti se, nestati itd. Stoga se koristimo izrazom „djeca s teškoćama u razvoju“.

Često se pod pojmom *osoba s invaliditetom* podrazumijevaju samo osobe s tjelesnim i senzoričkim oštećenjima. Konvencija jasno navodi da se osobama s invaliditetom smatraju i osobe s intelektualnim oštećenjima te osobe s mentalnim ili psihosocijalnim oštećenjem (osobe s duševnim smetnjama, psihičkim bolestima ili problemima s mentalnim zdravljem).

Kakve su razlike između oštećenja, invaliditeta i hendikepa?

Oštećenje je svaki gubitak ili odstupanje od „normalne“ psihičke, fiziološke ili anatomske strukture ili funkcije. Invaliditet je svako ograničenje ili nedostatak (koje proizlazi iz oštećenja) sposobnosti za obavljanje neke aktivnosti na način ili u opsegu koji se smatra normalnim za čovjeka. Hendikep zapravo označava teškoću ili smetnju koja osobu sputava u nekoj aktivnosti.

Premda oštećenje ne bi trebalo biti temeljem za razlikovanje, pozornost je često usmjerena upravo na oštećenje, a ne na osobu – bez obzira na to je li riječ o djetetu ili odrasloj osobi.

Kao što smo uvodno napomenuli, kod djece razvojni čimbenici mogu utjecati na njihovo stanje (promijeniti ga, poboljšati ili potpuno izliječiti), stoga do njihove osamnaeste godine ne govorimo o invaliditetu nego o teškoćama u razvoju. U pogledu odraslih osoba, zbog njihova već završenog procesa razvoja, ali i završenih rehabilitacijskih postupaka, koristimo se terminom *osobe s invaliditetom*.

Važno je istaknuti da invaliditet, iako nije bolest, može biti posljedicom bolesti, ozljeda i dr. Invaliditet može biti genski uvjetovan: prijeporođajni (prenatalni), porođajni (natalni) i poslijeporođajni (postnatalni), ovisno o vremenu nastajanja i uzroku invaliditeta.

Danas se zagovara potpuno odnosno ravnopravno uključivanje djece s teškoćama u razvoju i osoba s invaliditetom u zajednicu, a zasniva se na ideji uvažavanja specifičnih načina usvajanja znanja i na osiguravanju različitih načina potpore. Na taj bi im se način omogućilo ravnopravno sudjelovanje u obrazovnom sustavu, odnosno općenito u društvu i zajednici, ali i osigurala priprema za buduće ravnopravno sudjelovanje te uključenost u radne i društvene procese.

Na koji način pravilno pristupiti djetetu s teškoćama u razvoju ili odrasloj osobi s invaliditetom?

Ako djetetu ili osobi s određenim oštećenjem pristupamo prvi put i čini nam se da joj je potrebna pomoć, najjednostavnije je obratiti joj se pozdravom i pitanjem: „Trebam li ti/Vam pomoć?“ Ako nam osoba potvrdno odgovori, ne bismo joj trebali pomagati prema vlastitom nahođenju nego joj postaviti drugo pitanje: „Kako ti/Vam mogu pomoći?“ Takvim pitanjem dobivamo odgovor o načinu ili tehnici kojom možemo najprimjerenije pomoći osobi s određenim oštećenjem.

Kada nam ljudi u najboljoj namjeri žele pomoći, a da se prethodno nisu raspitali o načinu pomaganja i smjeru u kojem želimo ići, iz vlastitih iskustava znamo da su u takvom slučaju ponekad moguće i „(ne) zgrade“. Naime, kao osobama s invaliditetom znalo nam se dogoditi da se, primjerice, zbog nedostatka prethodne komunikacije zateknemo u pogrešnom tramvaju ili pak da krenemo u suprotnom smjeru, što još više komplicira situaciju.

Stoga nije na odmet još jednom podsjetiti na prikladne načine komuniciranja s osobom s invaliditetom ili djetetom s teškoćama u razvoju.

Potrebno je postaviti dva jednostavna pitanja:

1. „Trebam li ti/Vam pomoć?“ (Ako na njega dobijemo potvrdan odgovor, postavimo i sljedeće pitanje.)
2. „Kako ti/Vam mogu pomoći?“

Neovisno o vrsti invaliditeta – bilo da je riječ o osobi koja slabije čuje ili ne čuje uopće, koja komunicira otežano ili ima neki drugi komunikacijski problem – iznimno je važno nastojati ostvariti izravnu komunikaciju s osobom s invaliditetom pa makar to iziskivalo više truda i vremena.

Prilagodbe odgojno-obrazovnih ustanova i ostalih javnih prostora

Već smo spomenuli kako djeca s teškoćama u razvoju sve više pohađaju nastavu s ostalom djecom. Djeci s teškoćama u razvoju potrebno je infrastrukturno prilagoditi obrazovni prostor odnosno školu koju će pohađati. Pojam „prilagodba za osobe s invaliditetom“ najčešće povezuju s arhitektonskim prilagodbama, namijenjenima prije svega osobama s tjelesnim invaliditetom, no to je u stvari puno širi pojam.

Prilagodba može biti i tehničke prirode i to: putem osobne asistencije što znači fizičko pomaganje osobama koje neku radnju samostalno ne mogu fizički izvesti ili pak prilagodbu programa što može biti primjer asistivne tehnologije (više na strani - provjeriti) ili primjer govornog programa za slijepo osobe. Oblici prilagodbe dakako ovise o teškoći ili oštećenju koje neko dijete ima. Takav način funkcioniranja društva zasigurno jamči inkluziju djece s teškoćama u razvoju i ravnopravno društvo bez predrasuda.

Vjerujemo kako u svojoj okolini sve više primjećujete određene sadržaje primarno namijenjene osobama s invaliditetom i djeci s teškoćama u razvoju. Riječ je o tehničkim ili infrastrukturnim pomagalima za što lakše i uspješnije kretanje te funkcioniranje osoba s invaliditetom u obavljanju svakodnevnih obveza/željenih aktivnosti. Tako u prometu zasigurno primjećujete ne samo linije vodilje za što bolje pronalaženje orijentira, nego i zvučne semafore, namijenjene ponajprije slijepim i visoko slabovidnim osobama, spuštene rubove pločnika, ili pak posebno označena parkirališna mjesta, što pomaže osobama s tjelesnim invaliditetom. Parkirališna mjesta za osobe s invaliditetom, osim što su posebno označena i smještena bliže ulazima, trebaju biti šira od običnih kako bi osobe s pomagalima imale dovoljno mjesta prići vratima vozila.

Gradski je prijevoz djelomično prilagođen osobama s tjelesnim invaliditetom, a međugradski prijevoz uglavnom nije. Iz tog razloga osobama s tjelesnim invaliditetom značajno mogu pomoći dodatne naredbe pomoću kojih mogu samostalno upravljati automobilom.

U sredstvima javnoga prijevoza (tramvajima i gradskim autobusima) postoje govorni uređaji koji najavljuju nadolazeća stajališta. U dizalima također postoji govorna podrška koja slijepim osobama ukazuje na kojem su katu. Isto tako, na svim su lijevovima, ali i na nekim prehrambenim proizvodima, otisnuti natpisi na brajici, Brailleovu pismu za slijepo osobe.

Dostupnost usluga i dobara u javnim objektima u Republici Hrvatskoj u većem je broju nepristupačna osobama s invaliditetom. U Gradu Zagrebu manje od polovice svih objekata prilagođeno je kretanju osoba s invaliditetom, a u ostatku Hrvatske u prosjeku je...

- jedna trećina svih javnih ustanova potpuno neprilagođena
- jedna trećina svih javnih ustanova djelomično prilagođena
- i tek je jedna trećina svih javnih ustanova prilagođena kretanju osoba s invaliditetom.

Prilagođene građevine najčešće su novogradnje, na primjer trgovački centri. Nasuprot tome, javne ustanove izgrađene prije više desetljeća najčešće su neprilagođene kretanju osoba s invaliditetom. Naime, standardizirani način gradnje, prema kojem svi objekti moraju biti jednako dostupni svima, primjenjuje se tek malo više od petnaestak godina.

Tijekom druženja s osobama s invaliditetom vrlo se često javlja nelagoda u situacijama kada treba uporabiti svakodnevne izraze poput „vidimo se“, „ići ćemo pješice“, „čujemo se...“, ali za to doista nema nikakvog razloga. Naime, i slijepe osobe, iako ne mogu vizualizirati realnost, u svakodnevnom se životu koriste izrazom „vidimo se“, kao što se i osobe s tjelesnim invaliditetom, koje se kreću pomoću invalidskih kolica, koriste izrazom „ići ćemo pješice“. Isto tako, gluhe osobe u svakodnevnom životu veoma će često uporabiti izraz „čujemo se“. Zbog takvih svakodневnih izraza ni najmanje nam ne treba biti neugodno. Nije ih potrebno mijenjati niti izostavljati u komunikaciji s osobama s invaliditetom ili s djecom s teškoćama u razvoju, s obzirom na to da su to sve termini koji ne označavaju doslovno značenje.

Suvremene tehnologije i pomagala

Znamo da suvremena tehnologija ima vrlo važnu ulogu u uključivanju svih osoba u društvo, no znamo li koliko je ona zapravo važna i značajna za osobe s invaliditetom. Suvremena tehnološka dostignuća (brojni uređaji i programi) možda su i najviše pridonijela uključivanju osoba s invaliditetom u svakodnevne aktivnosti. Osim sveprisutne tehnologije, osobama s invaliditetom znatno pomaže asistivna tehnologija, koja se razvija i koristi isključivo za olakšavanje određenih radnji osobama s invaliditetom.

Procjenjuje se da je u svijetu oko milijardu osoba s invaliditetom. U ovoj ćemo se brošuri fokusirati i na neke suvremene tehnologije koje pridonose boljoj kvaliteti života osoba s invaliditetom.

Slijepi osobe

Sljepoća je medicinski poremećaj kod kojeg je vid potpuno oštećen. Pod pravom ili potpunom sljepoćom podrazumijeva se potpuni gubitak vida, odnosno izostanak ikakvog vizualnog podražaja (bez percepcije svjetla). Osim prave sljepoće, sljepoćom se smatra i tzv. Praktična sljepoća, koja uključuje ostatak vida od 2 do 5 %, na boljem oku s korekcijom ili bez korekcije. Osobe koje imaju samo osjet svjetla imaju tek toliko vida da mogu razlikovati svjetlo od tame.

Bez obzira na olakšanu uporabu novih tehnologija i govornih programa, temeljno je pismo slijepih osoba brajica (Brailleovo pismo, brajevo pismo, odnosno reljefno točkasto pismo za slijepi/slabovidne osobe). 1824. osmislio ga je Louis Braille, francuski učitelj slijepi djece, i sam inače slijep. Svako slovo abecede, pravopisni znakovi, brojevi te ostala pravila pisanja i čitanja u Brailleovu su pismu osmišljeni sustavom od šest točaka klasificiranih brojevima od 1 do 6 te organiziranih u dva stupca po tri točke, koje mogu biti ispučene ili udubljene. Tekst napisan brajicom „čita se“ dodiranjem vrhova prstiju odnosno njihovim prelaženjem slijeva nadesno.

Danas je uobičajeno da se slijepi osobe ravnopravno koriste računalima. Samo računalo fizički ne mora biti drugačije od bilo kojeg drugog računala, no ima nekih posebnosti poput čitača zaslona. Upravo čitač zaslona omogućuje slijepim osobama da se ravnopravno s videćima koriste računalom. Pritiskom na tipku i naredbom računalo prati aktivnosti korisnika i „čita“ sadržaj zaslona, a potom te podatke pretvara u tekst i šalje sintetizatoru govora na izgovor i/ili u Brailleov redak. Na taj način slijepi osobe mogu iskoristiti prednosti i sadržaje računalne tehnologije gotovo jednako kao i osobe bez oštećenja vida.

S obzirom na to da slijepi osobe pri korištenju govorne podrške najčešće rabe slušalice, „videći“ prijatelji vrlo često i ne primjećuju različitosti kod računala prilagođenih slijepim osobama. U slučaju da se slijepa osoba ne koristi slušalicama, jedino na što ćete se morati naviknuti jest govorni program.

Kako se nalazimo u vremenu korištenja tzv. pametnih telefona i tableta, taj segment suvremenih tehnologija također prati potrebe slijepih osoba. Kao što nakon duljeg korištenja tipkovnice većina osoba i bez gledanja nauči gdje se na tipkovnici nalazi koje slovo, tako i slijepi osobe upotrebljavaju „klasičnu“ tipkovnicu.

Pomoć slijepim osobama pri kretanju nedvojbeno su dugi bijeli štap, pas vodič i elektroničko pomagalo za kretanje, a vrlo važnu ulogu pri njihovom kretanju imaju i „videće“ osobe. Takva je pomoć slijepima iznimno značajna, osobito u situacijama kada još nisu svladali određeni put kretanja. Također, slijepim osobama pomažu posebno educirani stručnjaci – peripatolozi. Peripatologija je znanstvena disciplina kojoj je cilj osobu oštećena vida osposobiti za samostalno, sigurno i učinkovito kretanje.

Ako slijepoj ili slabovidnoj osobi želite pomoći pri kretanju, to možete učiniti tako da joj, uz već opisani način pristupanja, dopustite da vas uhvati za lakat lijeve ili desne ruke te jedan korak iza vas hoda normalnim tempom do željenog mjesta. Slijepu osobu nikada ne vodite tako da hoda ispred Vas. Važno je istaknuti kako slijepa osoba ne može prepoznati neverbalnu komunikaciju (ne vidi da joj mašete, kimate, smiješite joj se ili gledate u nju). Stoga komunicirajte izravno, a tijekom gužve kontakt uspostavite tako da ju dodirnete po ramenu. Većina slijepih osoba dobro čuje vaše komentare, a znamo da nitko ne voli da ga se sažalijeva, pa to među ostalim vrijedi i za sve osobe s invaliditetom. Također, izbjegavajte komentiranje ili gestikuliranje kad ste u društvu slijepa osobe. Takav oblik komunikacije ostavlja dojam neravnopravnosti.

Gluhe i nagluhe osobe

Temeljni je jezik gluhih osoba znakovni jezik. Gluhe osobe djelomično mogu razumjeti druge čitajući s usana. Gluhe osobe komuniciraju znakovnim jezikom, bilo međusobno u društvu ili prateći neki medijski sadržaj, primjerice kazališnu predstavu, televizijske emisije itd. Osim toga, gluhe se osobe također služe novim tehnologijama, komunicirajući putem društvenih mreža, i to najčešće *čavrljanjem*. Gluhoslijepe osobe komuniciraju dodirnom, i to tako da sugovornik na dlanu ili leđima te osobe oblikuje slova ili pojmove.

„Da bismo barem donekle mogli shvatiti problem gluhih i nagluhih osoba, potrebno je naznačiti nekoliko bitnih činjenica. Prva se odnosi na stupanj oštećenja sluha na temelju kojeg razlikujemo dvije osnovne skupine: nagluhe i gluhe osobe. Gluhe su one osobe koje imaju prosječan gubitak sluha iznad 90 dB te ni pomoću slušnog aparata ne mogu cjelovito percipirati govor. Kod tih se osoba percepcija govornog jezika dominantno odvija vizualnim kanalom – čitanjem s lica i usana sugovornika, a komunikacija se odvija na znakovnom jeziku uzimajući u obzir sugovornikovo znanje tog jezika. Drugi čimbenik koji definira oštećenje jest vrijeme nastanka oštećenja sluha. Najznačajnija razlika prema tom čimbeniku odnosi se na to je li osoba usvojila jezik i govor prije pojave oštećenja ili je oštećenje nastupilo prije usvajanja jezika.

Prema svojim posljedicama, gluhoća nastala prije usvajanja govora vrlo je ozbiljno senzorno oštećenje koje utječe na cjelokupan razvoj i psihosocijalno sazrijevanje osobe.“ (Izvor: Svijet tišine - NARODNI ZDRAVSTVENI LIST)

U komunikaciji s osobom oštećena sluha često prevladava strah od neuspješne komunikacije: hoćemo li međusobno ostvariti uspješnu komunikaciju odnosno hoćemo li razumjeti što nam gluha osoba želi reći i hoće li naša poruka u potpunosti biti primljena. Da bismo to postigli, korisno je pridržavati se nekih praktičnih savjeta koji se odnose na subjektivne i objektivne okolnosti komunikacije s gluhim osobama.

Osobni kontakt s gluhom osobom s kojom želimo razgovarati najbolji je za stvaranje pozitivne atmosfere i dobrih međusobnih odnosa. Uvijek nastojte sami ostvariti kontakt s gluhom osobom onako kako vam se u određenom trenutku čini najprihvatljivije: govorom, pisanjem, pokazivanjem, ručnom abecedom ili znakovnom komunikacijom, ako vam je poznata. Naravno da prije toga trebate znati kakvo je stanje sluha osobe kojoj se obraćate, stupanj njezine pismenosti, poznavanje jezika i ostalih oblika komuniciranja. Više se puta može dogoditi da je potrebno samo jasno i razumljivo govorenje ili pojačan glas pa tek onda posežemo za pisanjem, osobito ako je poruka značajna i ne trpi dvosmislenost ili djelomičnost. Također, potrebno je provjeriti je li vas gluha osoba potpuno razumjela, za što nije dovoljno samo njezino kimanje - za to je potrebna i strpljivost. Neke gluhe osobe rado se koriste uslugama za znakovni jezik ili uslugama daktilografa, jer se tada osjećaju sigurno i kompetentno u razgovoru.

(Izvor: djelomično Zaklada CVV)

Osobe s intelektualnim teškoćama

Intelektualne teškoće u djeteta, odnosno u odrasle osobe teško je jedinstveno odrediti jer sadrži medicinske, psihološke, pedagoške i socijalne odrednice. Naime, nema jedne zadovoljavajuće definicije koja bi izrazila svu njezinu složenost.

Prema suvremenim spoznajama i stavu Svjetske zdravstvene organizacije, a na temelju podataka dostupnih iz AAMR-a (Američki savez za mentalnu retardaciju), intelektualne se teškoće određuje kao "... značajno ograničenje u ukupnom životu pojedinca, karakterizirano bitnim ispodprosječnim intelektualnim funkcioniranjem koje je istodobno popraćeno smanjenom razinom u dvije ili više adaptivnih

vještina. Područja adaptivnih vještina su: komunikacija, briga o sebi, stanovanje, socijalne vještine, samousmjeravanje, zdravlje i sigurnost, funkcionalna akademska znanja, slobodno vrijeme i rad. Intelektualne teškoće kao stanje utvrđuje se prije 18. godine života...”.

Ova određenja mogu se smatrati dinamičkim i razvojnim, odnosno može se reći da uspjeh pojedine osobe prema dobi ovisi o stupnju intelektualne teškoće. U ranoj je dobi to osjetilno-motorni razvoj, u školskoj uspjeh u učenju, a u odrasloj stupanj gospodarske neovisnosti, odnosno mogućnosti radnog angažiranja uz potporu.

(izvor: Hrvatski savez udruga osoba s intelektualnim teškoćama)

Osobe s tjelesnim invaliditetom

Tjelesno oštećenje nastaje gubitkom, znatnijim oštećenjem ili onesposobljenošću pojedinog organa ili pojedinih dijelova tijela, što otežava normalnu aktivnost organizma i zahtijeva veće napore u ispunjavanju životnih potreba, bez obzira na to uzrokuje li smanjenje ili gubitak radne sposobnosti. Osobe s tjelesnim ili, kako volimo reći, *vidljivim invaliditetom*, zbog prirode oštećenja, svoje svakodnevne fizičke aktivnosti obavljaju teže ili ih uopće ne mogu samostalno obavljati. To ponajviše ovisi o vrsti i stupnju oštećenja, no postoje različiti načini kako to prevladati da svoje svakodnevne aktivnosti obavljaju što je moguće samostalnije.

Tako se osobe s teškoćama u kretanju kreću u invalidskim kolicima, pomoću štaka, hodalice ili nekog drugog pomagala. U posljednje vrijeme sve češće primjećujemo arhitektonske prilagodbe javnih prostora. One su primarno namijenjene upravo osobama s tjelesnim invaliditetom. Navedimo nekoliko primjera: *rampe* za invalidska kolica i/ili hodalice kod stuba, posebna parkirališna mjesta za osobe s invaliditetom, spuštene pločnici, šira ulazna vrata i sl.

Iako svojom strukturom izgledaju kao da su posebno namijenjeni osobama s tjelesnim invaliditetom, svaki od navedenih elemenata, neovisno o sposobnosti kretanja, koristan je i ostalim građanima. To se zove univerzalni dizajn. „*Univerzalni dizajn* označava oblikovanje proizvoda, okruženja, programa i usluga na način da ih mogu koristiti svi ljudi u najvećoj mogućoj mjeri, bez potrebe prilagođavanja ili posebnog oblikovanja. Univerzalni dizajn ne isključuje pomoćne naprave za određene skupine osoba s invaliditetom u onim slučajevima kada je to potrebno (Konvencija o pravima osoba s invaliditetom).“

Ako se rampa postavi ispred ulaza u određenu javnu instituciju, u nju će jednostavno moći ući osoba koja se kreće pomoću hodalice ili u invalidskim kolicima, osoba koja gura dječja kolica, ili pak starija osoba kojoj je otežano penjanje po stubama, dakle i osobe bez invaliditeta. Isti je slučaj i sa senzornim ulaznim vratima, kroz koja će nesmetano proći roditelji s dječjim kolicima, osobe s ograničenom pokretljivošću ruku, kao i osobe bez invaliditeta.

Primjera univerzalnoga dizajna ima posvuda: niskopodni tramvaji, vlakovi i autobusi, spuštene police u trgovačkim centrima, prilagođeni toaletni prostori, spuštene prekidači za svjetlo i sl. Svrha je univerzalnoga dizajna izgradnja i prilagodba javnih prostora i sadržaja kako bi bili jednako korisni svima, bez obzira na različitosti koje se manifestiraju možebitnim invaliditetom.

Sport

Značajno je spomenuti kako se osobe s invaliditetom i djeca s teškoćama u razvoju bave mnogim sportskim i umjetničkim aktivnostima, za koje također postoje načini prilagodbe. Na taj način sve osobe, neovisno o tome postoji li invaliditet, mogu gotovo ravnopravno sudjelovati u tim aktivnostima.

Na samom kraju valja spomenuti da su osobe s invaliditetom svakim danom sve više uključene u sve segmente društva. Pritom je potrebno istaknuti zaslužnost svih koji promiču kvalitetu života osoba s invaliditetom, ali i suživota svih, bez obzira na više ili manje vidljive razlike. Kako bi se u tome napredovalo, potreban je zajednički angažman svih članova društva. Preduvjet za to su stavovi i razmišljanja bez predrasuda. Stoga se nadamo kako smo ovom brošurou uspjeli u naumu da naučite nešto više o osobama s invaliditetom.

Za one koji žele znati više

Suzbijanje diskriminacije na osnovi invaliditeta

Diskriminacija na temelju invaliditeta označava svako razlikovanje, isključivanje ili ograničavanje na osnovi invaliditeta koje ima svrhu ili učinak sprečavanja ili poništavanja priznavanja, uživanja ili korištenja svih ljudskih prava i temeljnih sloboda na političkom, ekonomskom, socijalnom, kulturnom, društvenom i svakom drugom području, na izjednačenoj osnovi s drugima. Ona uključuje sve oblike diskriminacije, uključujući i uskraćivanje razumne prilagodbe. (*Konvencija o pravima osoba s invaliditetom*)

Članak 1. iz Zakona o suzbijanju diskriminacije (NN 85/08, 112/12) kaže da se

- ovim Zakonom osigurava zaštita i promicanje jednakosti kao najviše vrednote ustavnog poretka Republike Hrvatske, stvaraju se pretpostavke za ostvarivanje jednakih mogućnosti i uređuje zaštita od diskriminacije na osnovi rase ili etničke pripadnosti ili boje kože, spola, jezika, vjere, političkog ili drugog uvjerenja, nacionalnog ili socijalnog podrijetla, imovnog stanja, članstva u sindikatu, obrazovanja, društvenog položaja, bračnog ili obiteljskog statusa, dobi, zdravstvenog stanja, invaliditeta, genetskog naslijeđa, rodnog identiteta, izražavanja ili spolne orijentacije.
- Diskriminacijom u smislu ovoga Zakona smatra se stavljanje u nepovoljniji položaj bilo koje osobe po osnovi iz stavka 1. ovoga članka, kao i osobe povezane s njom rodbinskim ili drugim vezama.
- Diskriminacijom se smatra i stavljanje neke osobe u nepovoljniji položaj na temelju pogrešne predodžbe o postojanju osnove za diskriminaciju iz stavka 1. ovoga članka.

Izravna diskriminacija je postupanje uvjetovano nekim od osnova iz članka 1. stavka 1. ovoga Zakona kojim se osoba stavlja ili je bila stavljena ili bi mogla biti stavljena u nepovoljniji položaj od druge osobe u usporedivoj situaciji.

Neizravna diskriminacija postoji kada naizgled neutralna odredba, kriterij ili praksa, stavlja ili bi mogla staviti osobe u nepovoljniji položaj po osnovi iz članka 1. stavka 1. ovoga Zakona, u odnosu na druge osobe u usporedivoj situaciji, osim ako se takva odredba, kriterij ili praksa mogu objektivno opravdati zakonitim ciljem, a sredstva za njihovo postizanje su primjerena i nužna.

„Rijetko nailazimo na diskriminirajuće pozicije iz osobnih uvjerenja, već su ona posljedica nepoznavanja materije i/ili pogrešnog mišljenja kako takve prilagodbe zahtijevaju velike izmjene u financijskom smislu, što u većini slučajeva nije točno.“ (poruka osoba s invaliditetom)

U anketi vezanoj uz ostvarivanje prava i suzbijanje diskriminacije na osnovi invaliditeta kojom je ispitano preko tisuću osoba s invaliditetom iz triju županije, ispitanici su na prvo mjesto kao postupanje u kojem ih se stavlja u nepovoljniji položaj u odnosu na osobe bez invaliditeta stavili nepristojno ponašanje odnosno provociranje. Taj je odgovor došao i prije problema u kretanju i problema u ostvarivanju zajamčenih prava. Time se pokazuje da je svakodnevno ophođenje s osobama s invaliditetom kao našim susjedima, kolegama i sugrađanima za njih izvor subjektivno veće patnje nego teškoće koje na objektivniji način proizlaze iz njihova invaliditeta.
(komentar pravobraniteljice na podatke iz ankete– više se nalazi u Godišnjem izvješću o radu pravobraniteljice za osobe s invaliditetom, www.posi.hr).

Ova brošura tiskana je kroz projekt “Iskustvom i znanjem do jednakosti” uz financijsku podršku grada Zagreba.

